

IS HET TIJD VOOR EEN AFSCHIED VAN HET "ECO-PESSIMISME"?

Hier en daar binnen natuurbeschermingskringen klinken licht optimistische tot bijna juichende geluiden over de toestand van de het natuurlijk leven in Nederland respectievelijk in Limburg. In het vorige nummer van het Maandblad bijvoorbeeld stond een enthousiast artikel over het grote aantal in nieuwe natuurterreinen in het Maasdal gevonden libellensoorten en over de opmars van enkele zeer zeldzame libellensoorten in het Maasdal. Soortgelijke mededelingen verschenen in het Maandblad over een aantal tot voor kort uiterst zeldzame plantensoorten in het Maasdal. Met name wordt gewezen op de opmars van Bilzekruid en Engelse alant en in mindere mate van Zandweegbree, Ronde ooievaarsbek, Aardbeiklaver, Veldsalie en Pijpbloem. Dit zou bewijzen dat een spontaan herstel van bedreigde soorten aan het optreden is.

Ruud van der Meijden, hoofdauteur van Heukels' Flora van Nederland, stelde onlangs - bij de presentatie van de nieuwste versie van die Flora - dat "het reeds lang voorspelde grote uitsterven van bedreigde soorten nog steeds niet gestart is". Hoe hij het precies gezegd heeft is mij niet bekend en evenmin weet ik welke toelichting hij er op gegeven heeft, maar duidelijk is dat hij er enigszins verbaasd over is. En dat geldt voor meer ecologen. Kennelijk overheerst de indruk dat er nog te weinig gebeurt is om een stilstand in de verarming van de natuur te bewerkstelligen en is men er daarom verbaasd over dat dan toch een zeker herstel zichtbaar wordt. Mijn eigen indruk is dat zeker in Limburg de jarenlange inzet van de natuurbeschermingsorganisaties (gesteund door rijk en provincie) zo langzamerhand vruchten begint af te werpen. Er begint een versnelling op te treden in het proces van verwerving, natuurgerichte inrichting en beheer van belangrijke terreinen. Nadat enkele jaren geleden (eindelijk) gestart is met een actief natuurbeheer van de voor bedreigde soorten uiterst belangrijke St. Pietersberg - nu al herbergt dit terrein het grootste aantal rode-lijst-soorten van alle terreinen van Natuurmonumenten -, volgde al snel een reeks minder omvangrijke terreinen in het Maasdal, het Kathagerboek en een hele reeks - eveneens vrij kleine - natuurontwikkelingsobjecten langs beken in beheer bij het Waterschap Roer en Overmaas. Daarnaast is geleidelijk ook de overdracht van terreinen in diverse ruilverkalingsprojecten, o.a. in de ruilverkaveling Mergelland, wat sneller gaan lopen.

Dit jaar spant tot nu toe echter de kroon. Het begon met de officiële start van het Ingendaal-project: de aanleg van een groot natuurontwikkelingsgebied langs de Geul tussen Valkenburg en Meerssen, op 17 mei. Kort daarop volgde de overdracht van ca. 250 ha rondom de Midden-Limburgse Maasplassen (openingsplechtigheid op 22 mei) aan de terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties. Nog recenter is vervolgens bekend geworden dat ook de natuurterreinen van het Samenwerkingsverband Westelijke Mijnstreek - met name: de Muldersplas, het Stammenderbos en het Danikerbos - overgedragen worden aan Natuurmonumenten.

De pure overdracht van terreinen naar natuurbeschermingsorganisaties is echter op zich niets nieuws. In het verleden zijn nog aanzienlijk grotere terreinen in Limburg van de ene dag op de andere tot natuurterrein verklaard.

Wat kunnen dan oorzaken zijn voor de vermoede vertraging in "het grote uitsterven"? In de eerste plaats is vast te stellen dat veel zeer zeldzame soorten waarvan gedacht werd dat die wel zouden moeten uitsterven, alleen al omdat de deelpopulaties te geïsoleerd zouden zijn geraakt, het nog goed uithouden, onder meer doordat veel van deze soorten door de terrein-

beheerder zorgvuldig gekoesterd en van alle gemakken voorzien worden. De kwetsbare, want geïsoleerde en van een gering aantal exemplaren afhankelijke situatie van deze soorten is echter niet verbeterd.

Zo nu en dan sterven er toch enkele van deze soorten uit. Recent is uit Limburg bijvoorbeeld verdwenen Engbloem (*Vincetoxicum hirundinaria*, laatste vindplaats: in het Savelsbos) en iets langer geleden Witte rapunzel (*Phyteuma spicatum*, laatste vindplaats: het Leudal).

Daarnaast is er een aantal zeer zeldzame soorten dat zich de laatste jaren hetzij opnieuw gevestigd heeft, hetzij zich flink aan het uitbreiden is, zie de voorbeelden hierboven. In de vogelwereld zijn enkele van de meest spectaculaire voorbeelden het herstel van de Blauwborst en van de Aalscholver. In de plantenwereld in Limburg zijn naast bovenstaande soorten nog als voorbeelden te noemen: Klein wintergroen, Hondskruid en Bijenorchis. Ook Lancetbladige basterdwederik, Gevekt hertshooi en Pijscheeffelk zijn de afgelopen jaren weer meer gevonden. Bij deze 3 soorten speelt vooral mee dat er veel beter - gerichter, met meer kennis van de plant - naar gezocht is. Voorzover de zeldzame soorten zich inderdaad spontaan aan het uitbreiden zijn zou dit kunnen wijzen op een verbetering van het milieu ten gunste van de bedreigde soorten.

Dit is naar mijn mening echter slechts in beperkte mate het geval: ik denk dat alleen de natuurontwikkelingsprojecten langs beken en langs de Maas een (plaatselijke) verbetering van het milieu hebben gerealiseerd.

Er moet nog iets anders aan de hand zijn.

Wellicht hebben we ons teveel beziggehouden met het verdwijnen of in kwaliteit afnemen (verruigen, vergassen, verzuren, verdrogen) van een aantal traditionele typen natuurterreinen - kalkgraslanden, heiden, bossen - en gedacht dat dat wel zou moeten leiden tot het uitsterven van vele soorten? Kennelijk hebben we daarvan net op tijd net voldoende fragmenten weten veilig te stellen om ervoor te zorgen dat enkele kleine populaties van bedreigde soorten behouden konden worden, ook al is hun toestand al jaren zieltogend te noemen. Daarnaast zijn we nu nieuwe natuurterreinen aan het ontwikkelen die ook aan bedreigde soorten nieuwe kansen bieden. Bovendien blijken veel verwaarloosde en/of marginale terreinen (spoorweg-emplacementen, braakliggende terreinen zoals onverkoopbare industrie-terreinen en oude vestingwerken) veel soorten kansen te bieden.

De conclusie dat het "grote uitsterven" niet doorgaat is echter voorbarig. Er zijn teveel soorten die afhankelijk zijn van een intensief en kostbaar beheer in kleine natuurreservaten waar ze vrijwel geen mogelijkheden hebben voor uitzwermen naar nieuwe vestigingsgebieden met meer perspectief. Het lijkt er wel op dat het uitsterven inmiddels langzamer verloopt dan aanvankelijk voorzien werd. Op een geologische tijdschaal bezien is het overigens wel degelijk "onnatuurlijk" snel.

Het allerzwartste eco-pessimisme kunnen we misschien wel laten varen. Daar staat tegenover dat er ook geen aanleiding is voor het "eco-optimisme" dat sommigen die voornamelijk natuurontwikkelingsgebieden bezoeken bevangt. Er is geen sprake van dat de natuurbescherming op zijn lauweren kan gaan rusten. Dat weet iedereen die regelmatig de al langer veiliggestelde natuurterreinen bezoekt en moet constateren dat wederom een sterk geïsoleerde populatie verder achteruitgegaan of verdwenen is.